

ליקוטי ופסקי הלכות "חוקי חיים"

ותלמוד
"תקצי חיים"
לעשות רצונך
בלבב שלם

שע"י "חדר הוראה"

שכונת מנחת יצחק פעיה"ק ירושלים תובב"א - בראשות הרב חיים אהרן בלייער שליט"א

343

פרשת חיי שרה תשפ"ה

דיני אחוזת קבר

נא לא לעיין בגליון
בשעת התפילה
וקריאת התורה

קניית מקום קבורה

ט לוודא שהמקום ע"פ הלכה. עוד סיבה לקנות מחיים הנוגע בא"י היא משום שמצוי הרבה מקומות קבורה בא"י שאינם ע"פ הלכה כמו שיבואר לקמן (אות כ' והלאה), ועקב מחסור במקומות קבורה, החברות קדישא מציעים לפעמים מקומות קבורה שאינם ע"פ תורה, ומחוסר ידיעה או רגישות לענין, היררשים אינם מיודעים לבעיות ההלכתיות, ולכן כשקונים מחיים מוודאים שיהיה המקום ע"פ דקדוק הלכה.

י **לאחר חיים.** גם אם היורשים קונים ומשלמים על מקום קבורה לאחר חיי יקיריהם, מקיימים בזה הענין שהמת יהיה קבור בשלו, משום שקנו המקום בעבור הנפטר ושילמו כסף עבור הקבורה (שו"ת חת"ס שם).

מעלת קבורה בארץ ישראל

מעלותיה

יא **כקבור תחת המזבח.** חז"ל אמרו, 'כל הקבור בא"י, כאילו קבור תחת המזבח (גמ' כתובות דף ק"א ע"ב), לפי שכל א"י ראויה למזבח, וכל הקבור תחת המזבח כאילו קבור תחת כסא הכבוד, שנאמר (ירמיהו י"ז, י"ב) 'כסא כבוד מרום מראשון מקום מקדשנו' (אבות דר"ג פכ"ו) ובכך מתכפרים לו חטאיו דומה למזבח המכפר (מהר"ם מרוטנבורג הובא בכפתור ופרח פ"ר), ומעלת ארץ ישראל שהיא 'פלטרין של מלך' ונקראת ארץ ה', ונחלת ה' (רבינו בחיי פ' האזינו ל"ב, מ"ג).

יב **מכפרת עוונות.** ארץ ישראל קדושה ומכפרת העוונות, כדכתיב (דברים ל"ב, מ"ג) 'וכפר אדמתו עמו' (גמ' כתובות דף ק"א ע"א, רבינו בחיי, בראשית מ"ז).

יג **קרובה לשער השמים.** ארץ ישראל קרובה לשער השמים, לכן הנשמה לא תצטרך לטרוח ולהתגלגל בשביל לשוב לשרשה (שם).

יד **תחיית המתים.** מיתני ארץ ישראל קמים תחילה לימות המשיח, אבל מיתני חו"ל אינם חיים ורק הצדיקים יזכו לבוא לא"י ע"י צער גלגול מחילות ואז יקומו לתחיה כמבואר בגמ' כתובות (דף ק"א ע"א) (שם).

העלות מת מחו"ל לא"י

טו יש מקורות המראים שיש הקפדה על ארונות מתים שמגיעים מחו"ל כדי להיקבר בא"י, על כך שבחייהם לא עלו לגור בא"י ורק במוותם הם באים ומטמאים את הארץ בקברם (ירושלמי כלאים פ"ט, ה"ג, זוה"ק פ' ויחי דף רכ"ו ע"א), אם לא לצדיקים מיוחדים שמותר להם (זוה"ק שם, דברי יואל פ' ויחי דף תקט"ו, שו"ת מנחת יצחק ח"ז סי' קל"ז, שו"ת שבט הלוי ח"ב סי' ר"ז, שו"ת דברי יציב י"ד סי' רכ"ד).

טז ומ"מ הסכמת רוב פוסקים שאע"פ שיש הקפדה על זה, מ"מ מעלת א"י שמכפרת עוונות (לעיל אות י"ב) מכפרת גם על זה עכ"פ במת שחיבב א"י והשתוקק לזה בחייו (מהרש"ם י"ד סי' ר"ג, אגרות משה י"ד ח"ג סי' קנ"א).

יז **לעלות מחיים.** מטעם זה מצינו כמה אנשים שלעת זקנתם עולים לא"י בחיים, כדי שבבוא העת תצא נשמתם בא"י וממילא ייקברו בא"י.

יח **לקנות חלקה.** מ"מ יש לציין שכשקונים מקום בא"י, יש לברר על סוג הקבר שקונים, שהרי בקל הם יכולים להציע מקום קבורה שאינו ע"פ דקדוק ורוח הלכה כמו שיבואר לקמן, ולפעמים כבר עדיף לקנות מקום בחו"ל מאשר לקנות מקום בא"י המפוקפק בכשרותו לקבורה.

הנחת עפר מא"י בקבר

יט ישנו מנהג להניח מאדמת א"י בקבר הנפטר בחוץ לארץ, כדי שיתקיים בו הפסוק 'וכפר אדמתו עמו' (לעיל י"ב) וכך הוא מקבל קצת כפרה (א"ז ח"ב סי' ת"ט, הג' מיימונית פ"ה מלכים ה"א), וכך כמה נוהגים (רמ"א י"ד סי' ס"ג ס"א).

קניית מערת המכפלה

א התורה האריכה מאד בדבר קניית מקום הקבר של שרה, היאך אברהם שילם דמים מרובים כדי שתיקבר במקום הראוי לה, ולומדים מכך את את החשיבות למקום קבורה נכונה שיהיה ע"פ דקדוק הלכה כדי שיהיה לאדם מנוחה נכונה לנפשו.

שהקבר יהיה קני לו

ב **אברהם.** יש ענין שחלוקת הקבר יהיה שייך לנפטר בשעה שנקבר בה, ולכן נהגו לקנות אחוזת קרקע לקבורה (מעבר יבוק עמ' ר"ח), כמו שמצינו באברהם אבינו כדכתיב (פ' חיי שרה כ"ג), 'ויתן לי את מערת המכפלה אשר לו בקצה שדהו בכסף מלא יתננה לי בתוכם לאחוזת קבר וכו', לו אדני שמעני נתתי כסף השדה קח ממני ואקברה את מתי שמה'.

ג **יעקב.** וכן מצינו שיעקב אבינו צווה לקבור אותו במערת המכפלה וכדכתיב (פ' ויחי מ"ט, כ"ט) 'ויצו אותם.. קברו אותי אל אבותי אל המערה אשר בשדה עפרון החתי.. אשר קנה אברהם את השדה מאת עפרון החתי לאחוזת קבר.. ויקברו אותו במערת שדה המכפלה אשר קנה אברהם את השדה לאחוזת קבר'.

ד **יוסף.** וכן מצינו אצל עצמות יוסף כדכתיב (יהושע כ"ד, ל"ב) 'זאת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל ממצרים קברו בשכם בחלקת השדה אשר קנה יעקב.. במאה קשיטה'.

בחייו או לאחר חיי

ה **בחייו.** יש שהקפידו לקנות בעצמם את מקום קבורתם בחייהם, ומקור הראשון לזה מיעקב אבינו, שאמר יוסף לפרעה (פ' ויחי נ', ה') 'אבי השביעני לאמר הנה אנכי מת בקברי אשר 'כריתי לי' בארץ כנען שמה תקברני', ורש"י פ' בפירוש א', כפשוטו, שקברו היה כבר מסומן ורשום לו [אבל לא חפור ממש (העמק דבר) ע"פ הרמ"א (י"ד סי' שלי"ט ס"א)], ובפירוש שני פירש, שקנה את חלקו במערת המכפלה מעשיו, עכ"פ לשני הפירושים יעקב דאג למקום קבורתו עוד בחיי חיותו, ועניינו הוא שזה דרך להכניע את היצר (מלבי"ם שם) להזכיר לאדם את יום המיתה (גמ' ברכת דף ה' ע"א).

ו **מייחדים המקום מחיים.** חסידים הראשונים שבארץ ישראל היו נוהגים לקנות להם קבר בהיותם בחיים (וכך עשה הרמב"ן, כתי הרמב"ן ח"א עמ' שס"ח), וגם היו נוהגים שהיו מתפללים שם באותו המקום, והיו אומרים עליו קצת דברי תורה, והיו נוהגים לתת צדקה שם ובזה היו מטהרין ומקדשין המקום המוכן להם (קב הישר פ"ו).

ז **שלם כסף.** ראוי לתת סכום כסף כלשהו בעד אחוזת הקבר ואפילו מעניי שבישראל, ורמז לדבר על דרך מליצה 'אי אפשר לפתיחת הקבר בלי דמים', ומנהג אבותינו בזה תורה היא שיש קפיידא שיהיה קבור בשלו ולא במקום שאול מאחרים, על כן נהגו לקחת כסף כדי שיהיה הקרקע קני לו (שו"ת חת"ס י"ד סי' שלי"א).

ח **סגולה לאריכות ימים.** יש שהביאו שהוא מהסגולות לאריכות ימים לקנות מקום קבורה מחיים (תשובות והנהגות ח"א סי' תשי"ג, ח"ב סי' תר"ד, ארחות רבינו הקהילות יעקב ח"ד אבילות אות ל"ח) אבל לא הביאו מקור לזה, ויש שלמדו זאת מסמיכות הפסוקים בפ' חיי שרה (כ"ג, כ') 'ויקם השדה והמערה אשר בו לאברהם לאחוזת קבר מאת בני חת, ואברהם זקן בא בימים', לומר שע"י קנין מקום קבורתו זכה לזקנה (משנה הלכות פ' חיי שרה).

שעות קבלת הקהל "בחדר הוראה" רח' מנחת יצחק 20 ירושלים | טל: 052-7619332 | paskenshtibel@gmail.com

מים א-ה: 4:30 אה"צ עד 8:00 בערב | יום ו': 10 עד 11 בבוקר, ומשעה לפני הדלקת נרות

מנוחה נכונה

מצוקת מקומות קבורה בבתי עלמין

כ בא"י, יש מהרשויות שטוענים שקיימת מצוקה גדולה למקומות קבורה בבתי עלמין, כי בשנים האחרונות נפטרו כחמשים אלף איש כל שנה ל"ע, וע"פ חשבון, 250 קברים נכנסים לשטח של דונם אחד, נמצא שהוצרכו להשתמש בשטח של כ 450 מטר על 450 מטר כדי להכיל את כל המתים, כל שנה.

כא עקב המצוקה הגדולה [הנוצרת מדאגה שלהם בשל כמות המתים שהם צופים שיהיו בשנים הבאות ו/או יוקר הקרקע שעליהם אפשר לבנות מגדלי דירות במקום ליעד את הקרקע לקבורה], ישנם כמה גופים שהציעו שיטות חלופיות לצורת הקבורה, והרעיון הוא לחסוך בשטח ולהשתמש במקסימום שטח המיועד לקבורה, וכמו במצוקת היורד משתמשים בגובה ובעומק, כך בשיטות הקבורה הציעו להשתמש בגובה ובעומק. והרבה בתי עלמין ברחבי הארץ כבר יזמו וקיבלו את הרעיונות השונים ומשנים את צורת הקבורה ומייצרים 'מנוחה לא נכונה'. אך דא עקא שהרבה מהם אינם מקובלים ע"פ הלכה, ולכן הירא והחרד לדבר ה' יזרה שלא ליפול ברשתם, ולוודא לקנות מקומות רק כפי המסור מדור דור, וע"פ דקדוק הלכה, וכמו שנבאר.

בקרקע

כב מצא מן התורה לקבור את המת בקרקע, שנאמר 'כי קבור תקברנו', וזה לא קבור בקרקע אלא שנתנו בתוך ארון בלבד או הדומה לו, ביטל מצות קבורה, ועוד עובר עליו משום "לא תלין" (גמ' סנהדרין דף מ"ו ע"ב, שו"ע י"ד סי' ס"ב א').

קבורת שדה

כג הקבורה הרגילה, המקובלת והנפוצה מדורי דורות הינה מה שמכונה 'קבורת שדה', דהיינו שהקבורה נמצאת על פני השדה. הקבר נחפר בעומק האדמה והנפטר מוכנס בעומק האדמה, ואח"כ מכסים את הנפטר עם בלוקים של אבן, עפר ואבני הגולל, ולאחר זמן מקימים מצבה על גבי הקבר, וזוהי צורת הקבורה היהודית המקובלת.

כד בלי ארון. עדיף לקבור את הנפטר בארץ ממש בלי דבר המפסיק בין הגוף לעפר הארץ (רמב"ן, תורת האדם עמ' ק"ז, שו"ע סי' שס"ג), וכך נוהגין בא"י כשמסבבים הגוף עם בלוקים של אבן ומעליו.

כה בתוך ארון. ובמקומות שאין הרשויות מאפשרים קבורה בלא ארון כגון בחו"ל, מותר לקבור נפטר בתוך ארון כשהארון קבור בתוך האדמה, בתנאי שיהיה איזה מגע בין הנפטר לקרקע, כגון ע"י חורים בתחתיתו או ארון ללא לוח עץ תחתון, כל מקום כמנהגו (רמב"ן סו').

כו גבעה מלאכותית [Artificial hill]. יש מקומות שרוצים להוסיף מקומות קבורה על צלע ההר, ולכן בונים קיר תומך מבטון ואבנים מרוחק קצת מן ההר, ולאחר מכן שופכים עפר במרווח שנוצר בין הקיר ולבין ההר ומיישרים את השטח שהתקבל, ומכשירים אותו לקבורה ככל שטח 'קבורת שדה'. היות שהקבורה נעשית באדמה המחוברת לצידו ההר, והרי זה נחשב כקבורה רגילה ומותר לכתחילה ככל קבורה רגילה (שו"ת אג"מ י"ד ח"ג סי' קמ"ב).

קבורת מכפלה

כז 'קבורה זוגית' יש שמכניסים מראש מקום קבורה המיועד לזוג, זאת אומרת שני מתים בקבר אחד, אחד על השני, ואחר שמכניסים מת הראשון, מכסים אותו עם בלוקי אבן עליו כנהוג ולאחר מכן שופכים עפר, ואז מניחים בלוקים סביב תוך הקבר ומכניסים המקום למת השני בבוא הזמן, ובבוא הזמן שוב פותחים את מצבת הקבר כדי להכניס את המת השני עליו.

כח אע"פ שמצינו שבעבר התירו לפעמים לקבור מת ע"ג מת כשיש שיעור ו' טפחים של עפר בין שני המתים (שו"ע סי' שס"ב ס"ד), מ"מ מכמה טעמים יש למנוע את זה לכתחילה, משום שבעצם הוא שינוי ממנהג המקובל, ולפעמים מזלזלים בשיעור עפר ביניהם (עי' פתח"ת שם סק"ג), ועוד טעמים (ס' משכן הנפש פכ"א אות ד').

כט 'קבורת על' [עילי]. יש עוד סוג של קבורה מכפלת והוא בקבר שהיה מיועד למת אחד, ואח"כ מחלטים להוסיף שם עוד מת, ומכניסים את המקום שיהיה ראוי לקלוט עוד מת כגון בן או בת זוג או קרוב משפחה. אמנם מאחר שהקבר לא היה חפור מתחילה לשנים, בדרך כלל מזלזלים בשיעור הראוי ביניהם, וכן מזלזלים במת הראשון בזה שחופרים את קבורו כשלא היה מיועד תחילה לזה ועוברים בזה איסור חטוטי שכבי ר"ל, והוא הרבה יותר גרוע מקבורה זוגית כאשר היתה הכוונה מתחילה לכך.

לא מערת המכפלה. בגמ' (עירובין דף י"ג ע"א) נחלקו בכוננת השם 'מערת המכפלה', רב ס"ל שהוא על שם שכפולה בזוגות הקבורים שם, ומקום קבורתם היה שני בתים זה לפניו מזה, ושמואל ס"ל שעצם המערה היה כפול זה על זה כבית ועליה על גביו. ולא היה בו בעיה זה משני מתים זה על גבי זה בקבר אחד, שהרי היו שני מערות נפרדות לגמרי זה מעל זה וכל אחד היו קבור בתוך קרקעית של המערה שלו ולא בקבר אחד.

קבורה בקומות

לב רב קומות. אחד מהשיטות

החדשות הנפוץ לחסוך מקום הוא לבנות כמה קומות של קבורה [הם קיימים כבר גם בהר מנוחות], דהיינו שמשטח הקבורה בנוי על רצפת בטון שעליה כמות

עפר גדולה, וכל מפלס מוחזק בעמודים, והתקרה של כל מפלס משמשת כמקום קבורה לקומה שמעליה כאשר אופן הקבורה דומה לקבורת שדה (אות כ"ג) אלא שעשוי מהרבה קומות של בטון [התמונות נלקחו מסוף הספר הנפלא 'משכן הנפש' וברשות, תשואות חן לו].

והנה כל פוסקי זמנינו החרדים לדבר ה' פסקו שלא להשתמש בקברים אלו מהרבה טעמים ומשום שינוי במנהגי הקבורה הנהוג, ובעיקר משום שאע"פ שבתוך כל קבר יש עפר, אבל נוקטים שאין זה נקרא קבורה באדמה אלא קבורה בעליית הגג או בעציץ הממולא בעפר (שו"ת מנחת יצחק ח"י סי' קכ"ב, הגריש"א בקובץ תשובות ח"ב סי' ס"ד, מכתב של בד"ץ עדה החרדית), ואף אם עושים איזה נקב לצינור הממולא עפר עד קומת קרקע, זה לא הופך להיות נחשב קבורה באדמה אלא בעציץ נקוב, ועל אף שעציץ נקוב נחשב חיבור לגבי מצוות התלויות בארץ, זהו משום שהגידולים יונקים מן הארץ, אבל בקבורה אין הענין להיות מחובר לאדמה אלא קבור באדמה, ויש מי שאף פסק להוציא מת שנקבר בקומות כשרצה להיות קבור כנהוג (מור"ב בעל קנה בשם, היכל הוראה ח"א סי' קצ"א).

לד ואף מצאו מקרים שהיה ביוזן המת עצום, שאחרי ירידת גשמים על המפלס העליון יצאו כל מיני הפרשות של המת מתוך צינור הניקוז, שברוך כלל דברים אלו נספגים באדמה, וכשהמת נמצא קבור בבטון ולא באדמה, אין מקום להפרשות להיספג, והוא היפך מתכליתי הקבורה.

קבורת 'כוכיין'

לה כוכין באדמה. שיטה אחת של קבורה היה פעם בכוכין, שהוא חלל בתוך קיר של מערה או של אדמה ומכניסים את המת מהצד ואח"כ סותמים את הפתח, וכשנחצב הכוך לתוך אדמה לצורך קבורה, נחשב הדבר לקבורה בתוך אדמה, והדבר היה מצוי לפני הרבה שנים וכמבואר בגמ' (ב"ב דף ק' ע"ב).

לז מדפי בטון. קיימים כוכי קבורה

העשויים מבטון או יותר גרוע, מקלקר [styrofoam], לפעמים בלי תחתית ולפעמים עם תחתית, ומחולקים לתאי קבורה שורות על גבי שורות ואח"כ מצפים אותם עם אבני חיפוי, וכדי שיהיה שייכות

לעפר, מכניסים שקי עפר בפתח התא שבמשך זמן ישפכו על המת כדי שייחשב כטמון בעפר, וגם שיטה זו נחשבת כקבורה בעציץ מאחר שאינו באדמה ממש כנ"ל והפוסקים גם התנגדו לשיטה זו.

קבורה במנהרה מלאכותית

לז בתי קברות תת-קרקעית [Underground cemeteries]

ישנה כמה מקומות שחצבו מנהרות ענקיות עם רב קומות ואולמות שלמים [כגון 'מנהרות עולם' מתחת הר המנוחות], מצויד עם תאורה ומעליות ונוחיות שונות לשרת את ציבור המבקרים, ומייצרים עיר שלימה של קברים המונים על אלפי קברים הבנויים מכל השיטות החדשות השונות, ישנם בתוכם קבורת שדה על קרקעית המנהרה (אות כ"ג) וכן על רב קומות (אות ל"ב), ישנם כוכיין בתוך קירות המנהרה (אות ל"ה), וישנם כוכים מלאכותיים הבנויים מבטון (אות ל"ו), הצד השווה בהם הוא שרובם אינם מקומות קבורה כפי המסורת שיש לנו מדור דור, ולכן אין להשתמש שם אלא בקברים שמוגדרים כקבורת שדה בתוך אדמה או כוכיין שבתוך האדמה ממש (עי' היכל הוראה ח"ה סי' קל"ו וקל"ז).

בתקוה שיבלע המוות לנצח ונוצה לתחיית המתים

נתרם ע"י ידידנו הרה"ח ר' אפרים אייבן שליט"א לרגל שמחת הבר-מצוה לבנו הבח' יוסף ני"ו, שיזכו לגדלו לתורה לחופה ולמעשים ולרוב נחת ממנו ומכל יו"ה לאי"ט

